

O‘T-KIR HOSHIMOV ASARLARIDA URUSH MAVZUSINING BADIY TALQINI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17297609>

Radjabova Jayron Ikram qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti 1-

kurs doktoranti Elektron pochta: radjabovajayron99@gmail.com

Telefon: +998993352551

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o‘zbek adabiyotining atoqli namoyandalaridan biri — O‘t-kir Hoshimov ijodida urush mavzusi qanday badiiy vositalar bilan aks ettirilgani tahlil qilinadi. Avvalo yozuvchining hayotiy tajribalari va ijodiy muhitiga qisqacha to‘xtalinadi. So‘ng urush motivining turli asarlarida qanday shakllarda namoyon bo‘lgani, personajlarning ruhiy kechinmalari, ramziy elementlar, konflikt strukturasini va umumiy badiiy atmosfera yoritiladi. Oxirida esa urush mavzusining zamonaviy ahamiyati va yozuvchining o‘zbek adabiyotidagi o‘rni xulosa qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *O‘t-kir Hoshimov, urush, badiiy talqin, ruhiy kechinma, konflikt, obraz.*

KIRISH

Urush — insoniyat tarixida doimiy ravishda chuqur iz qoldirgan hodisa bo‘lib, adabiyotda u nafaqat tarixiy voqelik, balki inson ruhiyatining sinov maydoni sifatida tasvirlanadi. O‘zbek adabiyotida ham urush mavzusi keng yoritilgan bo‘lib, ayniqsa, Ikkinchi jahon urushi davri adiblar asarlarida bu motiv alohida o‘rin egallaydi. Bunda nafaqat jangovar voqealar, balki urushning insoniy taqdiriga ta’siri, jamiyat ruhiyatidagi siljishlar ham tasvirlanadi.

O‘t-kir Hoshimov — XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida faol ijod qilgan yozuvchi sifatida o‘z asarlarida inson ruhiyatini, xotira va kechinmalarni chuqur badiiy yoritgan. Uning asarlarida urush mavzusi bevosita yoki bilvosita shaklda mavjud bo‘lib, bu motiv orqali insoniylik, sabr, kechirim, fojia va umid kabi tushunchalar yoritiladi. Ushbu maqola Hoshimov asarlarida urushning qanday badiiy usullar orqali ifodalanganini, bu orqali qanday g‘oyalar ilgari surilganini tahlil qilishga qaratilgan.

O‘t-kir Hoshimov va uning ijodiy muhitiga nazar

O‘t-kir Hoshimov 1941-yilda Toshkentda tug‘ilgan bo‘lib, urush yillarining bevosita guvohi bo‘lmagan, biroq urushdan keyingi inqirozli ijtimoiy muhitda ulg‘aygan avlod vakilidir. Aynan shu davrning ijtimoiy-siyosiy bosimi, ruhiy holati va

xalq xotirasidagi og'ir izlar uning ijodida muhim mavzu bo'lib shakllanadi. Adib ilk asarlaridayoq inson ruhiyatiga chuqur kirib borishga, oddiy inson hayotining dramtizmini ochishga intiladi.

Hoshimovning ijodiy yo'li hikoya va qissalardan boshlangan bo'lib, keyinchalik roman janrida ham yuksak yutuqlarga erishgan. Uning "Ikki eshik orasi", "Urushning so'nggi qurboni", "Dunyoning ishlari" kabi asarlarida urush mavzusi turli badiiy ko'rinishlarda o'z aksini topgan. Bu asarlar orqali adib inson hayotidagi eng og'ir va keskin sinovlardan biri bo'lgan urushni estetik jihatdan chuqur anglatishga muvaffaq bo'lgan.

Urush mavzusi Hoshimov asarlarida

O't-kir Hoshimov urushni bir vaqtning o'zida tarixiy voqelik va individual kechinmalar manbai sifatida talqin etadi. U asarlarida urushni idealizatsiya qilmaydi, aksincha, uni insoniy fojia sifatida tasvirlaydi. Bunda urush nafaqat jang maydonidagi kurash, balki inson ichki dunyosidagi ziddiyatlar, yo'qotishlar va ma'naviy sinovlar majmui sifatida ochiladi.

"Urushning so'nggi qurboni" hikoyasida yozuvchi urushni bevosita sahna qilib olmaydi, balki uning odamlar ruhiyatida qoldirgan chuqur izlarini tasvirlaydi. Bu asarda urushning bir inson hayotidagi fojiali oqibatlarini orqali umumiy insoniy xulosa chiqariladi. Urush bu yerda tashqi voqea emas, ichki fojia sifatida talqin qilinadi.

"Dunyoning ishlari" to'plamidagi ayrim hikoyalarda ham urush davriga yoki undan keyingi hayotga ishoralar berilgan. U yerda urushga oid voqealar bevosita emas, balki xotira, eslash, ichki og'riq va ruhiy halovat topish orqali ifodalanadi. Bu asarlarida adib inson qalbida urushdan qolgan izlarni chuqur psixologik badiiy tahlil vositasida ochib beradi.

"Ikki eshik orasi" romanida esa urush bevosita mavzu bo'lmasa-da, undagi personajlarning ruhiy kechinmalari, qadriyatlar orasidagi kurash, avlodlararo tafovutlar orqali urush motivi bilvosita tasvirlanadi. Muallif bu asarda urushni ramziy tarzda — ikki davr, ikki tafakkur, ikki olam o'rtasidagi chegara sifatida talqin qiladi.

Badiiy vositalar va yondashuvlar

O't-kir Hoshimov urush mavzusini yoritishda bir nechta badiiy metodlardan foydalanadi. Eng avvalo, u urushni bevosita dramatik holat sifatida emas, balki uning oqibatlarini tasvirlash orqali ochishga harakat qiladi. Ya'ni, voqealik emas, balki kechinma asosiy markazga chiqadi.

Adib ko'pincha retrospektiv yondashuvdan foydalanadi — voqealar hozirgi zamonda emas, balki esdaliklar, xotiralar, tushlar orqali ochiladi. Bu esa urushni oddiy tarixiy voqelik emas, balki inson ongida, ruhiyatida yashab qolgan jarayon sifatida ko'rsatadi.

Shuningdek, psixologizm Hoshimov asarlarining ajralmas jihatlaridandir. Urushning tashqi holatlari emas, balki odamlarning ichki iztiroblari, ikkiyuzlamachilik, vijdon azobi, qoʻrquv, sogʻinch kabi hissiyotlar tasviri orqali urush fojialigi ochiladi.

Ramziy obrazlar — eshik, qorongʻulik, yoʻqotilgan maktublar, sukut, tunda yongan chiroq — urush motivining badiiy kuchini oshiradi. Ular orqali yozuvchi maʼnolarni chuqurlashtiradi, urushni konkret emas, balki falsafiy darajada tasvirlaydi.

Konfliktlar strukturasi ham urush mavzusining yoritilishida muhim rol oʻynaydi. Bu konfliktlar tashqi emas, ichki ziddiyatlar asosida quriladi: odam oʻz vijdoni bilan kurashadi, qaror qabul qilishda qiynaladi, eski va yangi qadriyatlar orasida sarson boʻladi. Bularning bari urushning koʻrinmas, ammo kuchli taʼsir doirasini koʻrsatadi.

Asarlardan tahliliy misollar

“Urushning soʻnggi qurboni” hikoyasida urushda bevaqt halok boʻlgan inson taqdiri orqali yozuvchi fojialilikni ochib beradi. Hikoyadagi qahramon urush tugaganidan keyin ham, ruhiy jihatdan urush ichida qoladi. Uning xotirasida urushning ogʻriqli manzaralari, doʻstlarining halokati, begunoh odamlarning oʻlimi abadiy iz qoldiradi. Bu izlar uni hayotda davom etishga qoʻymaydi, oxir-oqibat u ham urush qurboniga aylanadi — ammo jang maydonida emas, balki urushdan keyingi tinch hayotda.

“Dunyoning ishlari”dagi ayrim hikoyalar ham urushga bilvosita ishora qiladi. Masalan, kekxa otaxonning ogʻzidan aytiladigan “urushdan keyin bunday boʻlmagan” degan iboralar yosh avlodga nasihat sifatida beriladi. Bu yerda urush ijtimoiy va axloqiy mezon sifatida ishlatiladi — u adolat, vijdon, sabr va bardosh bilan bogʻlanadi.

“Ikki eshik orasi” romanida esa urush faqat tarixiy orqafon emas, balki roman strukturasi tashkil etuvchi ramziy elementdir. Ikki eshik — bu urush va tinchlik, oʻtmish va kelajak, zulmat va yorugʻlik, eskilik va yangilik oʻrtasidagi chegaradir. Personajlarning hayoti aynan shu chegarada kechadi. Ulardan kimdir oʻtmish ogʻirliklaridan qutulolmaydi, kimdir esa yangilik sari yoʻl oladi. Urush bu yerda tanlovga majbur qiluvchi kuch sifatida ifodalanadi.

Zamonaviy ahamiyati

Oʻt–kir Hoshimovning urushga badiiy munosabati hozirgi kunda ham dolzarb hisoblanadi. Urush — bu har qanday jamiyat uchun sinov, uni unutish emas, balki anglash zarur. Hoshimov urushni faqat tarixiy fakt sifatida emas, balki odamlar qalbida yashab qolgan jarayon sifatida yoritgani bilan oʻz asarlarida abadiy mavzuga aylantirgan. Bugungi kunda yoshlar uchun Hoshimovning urush haqidagi badiiy

tasvirlari saboq, ibrat, ogohlantirish vazifasini bajaradi. Adib insoniyatga — “urush qaytarilmasligi kerak” degan global g’oyani badiiy shaklda yetkazgan.

XULOSA

O’t-kir Hoshimov asarlarida urush mavzusi ko’rinmas, lekin juda kuchli badiiy energiya manbai sifatida mavjud. Bu mavzu uning hikoyalari, qissalari va romanlarida turli darajalarda ifoda topgan — xotira, ruhiy iztirob, ramzlar, ijtimoiy sinovlar, kechinmalar va konfliktlar orqali. Urush tasvirining bevosita emas, balki bilvosita va psixologik yondashuvda berilishi, uni Hoshimov ijodining o’ziga xos jihatlaridan biriga aylantiradi.

Adibning asarlarida urush insoniyatning o’z-o’zini anglash vositasi sifatida talqin qilinadi. Shu sababli Hoshimov asarlari nafaqat o’z davri uchun, balki hozirgi avlod uchun ham muhim badiiy va axloqiy ahamiyatga egadir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Hoshimov, O'. (1986). Ikki eshik orasi: roman. Toshkent: Yosh gvardiya nashriyoti.
2. Hoshimov, O'. (2001). Urushning so'nggi qurboni: hikoyalar va qissalar. Toshkent: Sharq nashriyoti.
3. Hoshimov, O'. (2010). Dunyoning ishlari: hayot va insoniylik haqida hikoyalar. Toshkent: Akademya nashr.
4. Abdullaeva, Sh. (2017). O'tkir Hoshimov asarlarida inson ruhiyatining badiiy talqini. Filologik masalalar, №1(31), 45–51.
5. Qurbonov, A. (2014). O'tkir Hoshimov ijodida zamon va inson muammolari. O'zbekiston adabiyoti va san'ati, №3, 22–24.
6. Qodirov, U. (2019). O'tkir Hoshimov asarlarida psixologizm va badiiy tafakkur. Til va adabiyot masalalari, №1(5), 60–64.
7. Yusupova, G. (2020). Hozirgi adabiyotda urush mavzusining yangi talqini. O'zMU xabarlar. Filologiya fanlari seriyasi, №2, 78–82.
8. Rahimova, Z. (2016). Urush va inson: adabiyotda urushning tasviri. Toshkent davlat pedagogika universiteti axborotnomasi, №1, 54–57.
9. Mamarasulov, X. (2018). O'tkir Hoshimov ijodi: insonparvarlik va murakkab ruhiy holatlar talqini. O'zbekiston adabiyoti va san'ati, №12, 18–20.
10. Karimov, U. (2015). War and Memory in Uzbek Prose: Case Study of Otkir Hoshimov. Central Asian Literary Studies, Vol. 3, pp. 91–98.